

VANHUSPOLIITTINEN OHJELMA

SDP:n vanhuspoliittinen ohjelma

1 Ikääntyneet ovat sosiaalisesti kestävän yhteiskunnan kivijalka

Puolueemme vanhuspolitiikka perustuu sosialidemokratian keskeisiin arvoihin, ihmisarvon ja vapauden kunnioittamiseen, tasa-arvon toteuttamiseen, yhteisvastuuseen ja oikeudenmukaisuuteen. Solidaarisuus takaa yhteisen vastuun kaikista kansalaisista ja nojaa lainsäädännöllä turvattuihin vapauksiin ja oikeuksiin. Oikeus yhteiseen hyvään kuuluu kaikille.

Hyvinvointi vaatii osallisuutta. Jokaisella kansalaisella on oltava oikeus vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen riippumatta hänen iästään, kunnostaan, koulutuksestaan, varallisuudesta tai syntyperästään. Osallisuuden lisääminen sekä sosiaalisten ja terveyserojen kaventaminen ovat hyvinvointipolitiikan perustehtäviä.

Yhteistä vastuuta ei voi toteuttaa kilpailun keinoin. Lisääntyvä kaupallisuus ja kilpailuun perustuva voitontavoittelu tarvitsevat vastavoimakseen yhteiseen vastuuseen sitoutunutta toimintaa: kuntien ja kolmannen sektorin voittoa tavoittelemattomia palveluja.

Vanhuspolitiikan tulee perustua ensisijaisesti julkiseen järjestämisvastuuseen, ammattitaitoiseen hoitoon ja toimivaan palveluverkostoon. Jotta turvallinen ja hyvä ikääntyminen olisi mahdollista, on myös yhteisöllisyyttä ja kansalaisyhteiskuntaa vahvistettava. Vapaaehtoistyö ja lähimmäisenrakkaus ovat vanhuspolitiikan tärkeitä tukia kansalaisyhteiskunnassa.

Pitkä elämäkokemus ja historiallinen perspektiivi tasapainottavat globaalin maailman nopeita muutoksia ja tuovat yhteiskuntaan jatkuvuutta. Ikääntyneiden ihmisten kasvava määrä rakentaa kivijalkaa sosiaalisesti kestäville yhteiskunnalle, kun otamme sen yhteiseksi voimavaraksi.

Yhteiskunta olemme me

Hyvä yhteiskunta tarvitsee aineellista, sosiaalista ja inhimillistä pääomaa.

Menestyvä talous ja vahva työllisyys luovat hyvinvointiyhteiskunnan välttämättömän aineellisen perustan. Sosiaalinen pääoma karttuu eri-ikäisten ihmisten elämäkokemuksista, keskinäisestä luottamuksesta ja vuorovaikutuksesta. Ikääntyneiden panos yhteiskunnan toimintaan sijoittuu monille alueille: vapaaehtois- ja vertaistyöhön, palvelujen käyttämiseen, kulttuurin kuluttamiseen ja tuottamiseen sekä jälkipolven tukemiseen. Ikäihmisten mahdollisuus osallistua palkkatyöhön on voimavara, jota tarvitaan kun ikäluokat pienenevät.

Tarvitaan myös inhimillistä pääomaa, joka rakentuu kasvatuksen, koulutuksen, kulttuurin, henkisen ja hengellisen työn tuloksena. Elinikäinen oppiminen tuo yhteiskuntaan jatkuvasti uutta tiedollista pääomaa, joka yhdistyneenä elämäkokemukseen ja ymmärrykseen on ainutlaatuinen resurssi.

Ikääntyviä ihmisiä koskeva tutkimus on ollut yksipuolista. Usein tutkimukset loppuvat 65- tai 75-vuotiaisiin ja näiden jälkeistä aikaa tutkitaan useimmiten huonokuntoisuutena, sairautena, raihnaisuutena, onnettomuuksina ja kustannuksina. Tarvitsemme lisää tutkimusta koko ikääntyvästä väestöstä ja sen monimuotoisesta panoksesta yhteiskunnan toimintaan.

Hyvä ikääntyminen

Hyvä ikääntyminen merkitsee ikäihmisen ihmisarvon kunnioittamista ja kunkin ainutlaatuisen elämäntilanteen ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista.

Hyvä ikääntyminen merkitsee sitä, että ikäihmisellä on mahdollisuus sekä omiin oloihin, yksityisyyteen ja autonomiaan että mahdollisuus olla mukana itselle tärkeissä yhteisöissä ja yhteisessä toiminnassa. Pariskuntien on saatava vanheta yhdessä. Hyvä ikääntyminen merkitsee myös osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon.

Hyvä ikääntyminen mahdollistaa sen, että työelämästä siirtyy eläkkeelle yhä useampia terveitä ja toimintakykyisiä ihmisiä. Hyvä ikääntyminen merkitsee mahdollisuutta myös oman toimintakyvyn ja terveyden ylläpitämiseen. Hyvä ikääntyminen edellyttää esteettömiä ympäristöjä sekä kohtuuhintaisia lähipalveluja. Hyvä ikääntyminen rakentuu myös riittävälle taloudelliselle turvalle, joka osaltaan tukee omatoimisuutta ja itsemääräämisoikeutta.

Hyvä ikääntyminen edellyttää tietoa tarjolla olevista palveluista ja tuen saatavuudesta. Siihen kuuluu oikeus saada tarpeenmukaista, yksilöllistä ja laadukasta hoitoa, hoivaa ja huolenpitoa. Ikäihmisten tulee voida luottaa tarvitsemansa palvelun turvallisuuteen ja jatkuvuuteen. Se merkitsee oman tahdon kuulemistä ja palvelun perustamista vuorovaikutukseen.

Hyvään ikääntymiseen kuuluu arvokkuus ja turvallisuus myös elämän loppuaikoina. Saattohoidossa on korostettava ihmisarvoa, inhimillisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.

2 Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet

Ikääntyvät ihmiset ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita, tasa-arvoisia toimijoita ja päättäjiä, eivät päätöksenteon kohteita. Ikääntyviä on kuultava kansalaisina, asukkaina, yhteiskunnallisina vaikuttajina, asiakkaina, kuluttajina ja palautteen antajina. Tämä edellyttää myös nykyisten ikärajakäytäntöjen toimivuuden tarkastelua.

Suomalaista demokratiaa ja aktiivista kansalaisuutta on vahvistettava. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen on perustettava vanhusasianvaltuutetun toimisto. Kunnissa toimivista vanhusneuvostoista tulee säätää lailla. Vanhusneuvostolla tulee olla itsenäinen oikeus saada tietoja ikäihmisiä koskevista valmisteilla olevista asioista ja oikeus antaa niistä lausuntoja sekä muuten puuttua ikäihmisiä koskeviin kysymyksiin.

Vapaaehtoistoiminnan edellytyksiä on vankistettava. Ikääntyvien ihmisten oman järjestötoiminnan ja vanhustyötä tekevien järjestöjen tukeminen ja vahvistaminen on välttämätöntä. Yhdistyksille ja vapaamuotoiselle ryhmätoiminnalle on tarjottava edullisia ja helposti saavutettavia kokoontumistiloja. Kuntien perimien, yhä kohoavien tilavuokrien sijaan kuntien pitää tarjota vapaaehtoistoiminnalle maksuttomia tiloja (esim. vakituisten käyttöaikojen ulkopuolella koulut, nuorisotilat ym.).

Ikääntyvien ihmisten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi on ikääntyvien asumisyksiköjä kannustettava asukasfoorumien perustamiseen. Ikääntyvien osallisuus on turvattava myös hoidon ja hoivan suunnittelussa ja toteutuksessa. Myös omaisten ja per-

heen kanssa tehtävä yhteistyö on nähtävä voimavarana. Jotta inhimillinen vanhustenhoito ja -hoiva voisi toteutua, on lainsäädännön, talouden, osaamisen ja käyttäjien vaikutusmahdollisuuksien oltava tasapainossa.

3 Toimintakyvyn ja terveyden edistäminen sekä ylläpitäminen

Terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämisen merkitys korostuu ihmisen ikääntyessä. Ne tekevät mahdolliseksi omatoimisuuden ja osallistumisen, suoriutumisen jokapäiväisistä askareista ja elämästä nauttimisen. Toimintakyvyn ylläpitäminen ja siihen satsaaminen on sekä inhimillistä että kestävän kansantalouden kannalta järkevää. Ympäri maan on tehty hyvää kehittämistyötä esim. ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa työtä käyttäen. Nyt tarvitaan kansallinen hanke jo luotujen hyvien käytäntöjen levittämiseen.

Monipuolinen arkiliikunta ja elämänrytmiin säännöllisesti kuuluva voimien ja tasapainon harjoittelu edistävät terveyttä ja ylläpitävät toimintakykyä. Hyvää kokemusta on saatu eläkeläisjärjestöjen jäsenten osallisuudesta esimerkiksi vertaisliikkujina ja ryhmämuotoisten liikuntaharrastusten vetäjinä. Toimintakyvyn vähäisetkin kohentumiset ehkäisevät avuttomuutta ja siten myös raskaan hoidon tarvetta. Myös kuntoutuksen eri muotojen kehittäminen ja erityisryhmien, kuten veteraanien, kuntoutustarpeisiin vastaaminen kuuluvat kestävään ikääntymispolitiikkaan.

Osallisuus kulttuuriin ja taiteeseen pitää turvata koko elämän ajan. Aktiivinen osallistuminen taiteen ja kulttuurin tuottamiseen, tapahtumiin ja yhteiseen sosiaaliseen toimintaan vaikuttaa myönteisesti hyvinvointiin, mielenterveyteen, muistisairauksiin ja kuntoutumiseen ja takaa näin myös mielekkäämmän, pitkän elämän.

Ikääntyneen väestön alkoholinkäyttö on lisääntymässä merkittävästi. Erityisesti alkoholia paljon käyttävien suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle vaatii erityisiä ehkäiseviä toimenpiteitä yleisen kokonaiskulutuksen vähentymiseen tähtäävän alkoholipolitiikan lisäksi.

Sosiaali- ja terveydenhuolto ei voi eikä kykene yksin kohtaamaan kasvavan vanhusväestön moninaisia tarpeita, vaan tarvitaan yhteistyötä mm. kulttuuripalveluiden, taideinstituutioiden ja liikunnan ammattilaisten sekä vapaaehtoisten kanssa. Liikunta- ja kulttuuritoimintaa on lisättävä järjestelmällisesti ikäihmisten elämään ja vanhustenhuollon palvelu- ja hoitoyksiköihin, jotta jokaisella ikääntyvällä on tasa-arvoisesti mahdollisuuksia elämyksiin, virkistymiseen, kokemuksiin ja osallisuuteen.

4 Hyvän elämän turvaava elinympäristö

Ikääntymisen on oltava mahdollista omassa kodissa tai kodinomaisessa ympäristössä. Asuin- ympäristöjen kaavoituksessa, yhdyskuntarakentamisessa ja liikenteen suunnittelussa on huomioitava esteetön ja turvallinen liikkuminen. Palvelujen – niin kunnallisten kuin kaupallistenkin – on oltava saavutettavissa, jotta aktiivinen elämä ja osallistuminen ovat mahdollisia. Myös julkisen liikenteen järjestelyillä ja taksiseteleillä on turvattava ikääntyvien liikkuminen. Kevyet ovet, luettavat tekstit, selkeät kuulutukset, matalat kynnykset ja niiaavat kulkuneuvot ovat ikääntyvän ja esteettömän yhteiskunnan perusrakennetta.

Ikääntyminen kuuluu yhteiskunnan jokaisen sektorin vastuulle ja palvelujärjestelmän on ennakolluulttomasti tuettava ikääntyneiden osallistumista kaikkeen arkipäiväiseen elämänmenoon.

Asuminen

Ikääntymisen on oltava mahdollista omassa kodissa.

Asuntorakentamisessa on huomioitava ikääntyminen ja siihen liittyvät muutostarpeet. Asumisen muotoja on monipuolistettava ja kehitettävä ikääntyneiden omia toiveita kuunnellen. Eri-ikäisten ja -kuntoisten ihmisten asumisen samassa palveluyksikössä on oltava mahdollista asukkaan niin halutessa (esim. puoliset). Erilaisten innovatiivisten asumismuotojen kehittäminen on tarpeen. Ikäihmisten yhteisöllisten ja vertaistuesta voimaa saavien uusien asumismuotojen kehittelyä on aktiivisesti - ja taloudellisesti - tuettava. Uusia asumisyhteisöjä ja palvelutaloja rakennettaessa on huomioitava myös ympäristössä asuvien palvelutarve. Uusien asumismuotojen lainsäädännöllinen määrittely on tarpeen asiakkaan oikeuksien turvaamiseksi.

Hyvinvointia edistävien kotikäyntien yhteydessä pitää arvioida asumisolosuhteet, muutostöiden ja korjauksen tarpeet. Ikääntyvällä tulee olla oikeus asuntoon tehtäviin, kotona selviytymistä parantaviin muutostöihin. Neuvontaa sekä lainoitus- ja avustusmahdollisuuksia on kehitettävä. Hissirakentamiseen ja kuntien korjausneuvontaan on satsattava, tarpeelliset apuvälineet on taattava ja geroteknologian käyttöönottoa on edistettävä.

Kotona asuminen edellyttää, että vanhustenhoidon palvelu- ja hoitoketjut saadaan sujuviksi. On päästävä eroon viimeisten elinvuosien muuttokierteestä. Tavoitteena on, että vanhus asuu yhdessä paikassa jossa apuvälineitä, tukipalveluita, hoivaa ja hoitoa annetaan hänen tarpeidensa mukaisesti ja muuttuviin tarpeisiin vastataan.

Yhteydenpito

Vanhustyön tueksi tulee ennakolluulttomasti kehittää uusia resursseja. Erityisesti on satsattava ikäihmisen omatoimisuutta, toimintakykyä ja turvallisuutta sekä osallisuutta tukevan teknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon. Tavoitteena on teknologialla tukea ikäihmisten kotona asumista sekä helpottaa työtä hoito- ja palveluyhteisöissä. Teknologian tulee olla helppokäyttöistä, kohtuuhintaista sekä käyttäjäystävällistä. Välineiden käyttöä ja käyttöönottoa tulee tukea teknologialainaamoilla.

Suomi on korkean teknologian maa, mutta ikääntyvät on huomioitu teknologisessa kehityksessä huonosti. Haastamme teknologian kehittäjät suunnittelemaan arkisen elämän laitteita ikääntyvän ihmisen tarpeisiin.

5 Ikääntyville oikeus saada palveluita lakiperusteisesti

Hyvinvointiyhteiskunnan on turvattava ikääntyvien ihmisten oikeuksien toteutuminen yhdenmukaisin kriteerein. Se edellyttää vanhuspalvelulain säätämistä, riittävää rahoitusta niin valtion kuin kuntienkin budjeteista sekä valtakunnallista ja paikallista valvontaa.

Vanhuspalvelulailla on turvattava ikääntyvien ihmisten oikeudet heidän hyvinvointiaan tukeviin palveluihin, myös ulkoiluun ja virkistykseen. Lähtökohtana tulee olla ikääntyvän ihmisen oikeus mielekkääseen, ihmisarvoiseen ja turvalliseen elämään kaikissa tilanteissa. Ikääntyvän ihmisen ihmisarvoa on kunnioitettava hänen kunnostaan riippumatta ja tämän periaatteen on läpäistävä koko palvelujärjestelmä. Lakiin on kirjattava aiempia laatusuosituksia ja eri palveluita koskevat säädökset, joilla vahvistetaan ikääntyvän asemaa ja itsemääräämisoikeutta. Normien täyttymistä on valvottava tehokkaasti, tarvittaessa uhkasakon avulla.

Palveluohjaus ja -neuvonta sekä kotona asumisen tukeminen

Yhteiskunnan palvelut ja ikäihmisille tärkeät toiminnot muodostavat laajan ja sirpaleisen kokonaisuuden. Jotta ihminen voisi saada tästä runsaudesta hyödyn, hän tarvitsee selkeää informaatiota ja osaavaa ohjausta ja neuvontaa.

Monipuolinen neuvonta ja ohjaus sekä matalan kynnyksen palvelu- ja resurssikeskukset tarjoavat osallistumismahdollisuuksia sekä monipuolista tietoa asumisesta, ikääntymisestä, kulttuurista, sosiaaliturvasta, harrastusmahdollisuuksista, järjestötoiminnasta jne. Neuvonta- ja resurssikeskukset ovat kotona asumista, osallisuutta ja hyvinvointia tukevia palvelukeskuksia.

Lakisääteisen palvelutarpeen arvioinnin avulla huolehditaan ja ennakoidaan ikääntyvän ihmisen palvelutarpeita ja laaditaan tarvittaessa palvelusuunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa.

Kotihoito

Hyvä elämä ja asuminen omassa kodissa mahdollisimman pitkään on niin ikääntyvien oma kuin vanhuspolitiikan yleinen tavoite. Se edellyttää nykyistä laadukkaampien ja kohtuuhintaisten koti- ja tukipalvelujen sekä kotisairaanhoidon lisäämistä. On laadittava kansallinen kotihoidon kehittämisohjelma, jossa määritellään kotiin annettavien palvelujen määrälliset ja laadulliset tavoitteet ja kriteerit.

Omaishoito ja palvelut

Omaishoidosta on muodostunut merkittävä vanhusten hoitamisen muoto. Omaishoito sopii erittäin hyvin joihinkin elämäntilanteisiin inhimillisenä tapana hoitaa läheistä kotona. Omaishoidon tukea on kehitettävä tavoitteena tuen laadun ja tason parantaminen sekä työelämän vaatimusten kanssa joustavammin yhteen sovitettu järjestelmä.

Omaishoidosta säädettyä lakia tulee vahvistaa niin, että se takaa omaishoitoon yhtenäiset kriteerit ja selkeän oikeusturvan asuinkunnasta riippumatta. Omaishoito ei saa olla määrärahasidonnainen vaan lakiperusteinen hoitomuoto. Omaishoitotilanteen tulee aina olla vapaaehtoinen valinta. Se ei saa olla hoitomuoto, johon ajaututaan siksi, ettei muuta hoitoa ole tarjolla.

Omaishoito perustuu omaishoitajan ja kunnan tekemään sopimukseen ja hoito- ja palvelusuunnitelmaan, joka arvioidaan tarvittaessa. Omaishoitoon on turvattava riittävät ja monipuoliset tukipalvelut, joiden avulla tuetaan hoidettavan ja omaishoitajan hyvinvointia ja jaksamista. Omaishoitajille on taattava terveydenhuollon palvelut.

Työlainsäädännössä on huomioitava omaishoidosta johtuvat järjestelyt, kuten joustavat työajat, osa-aikatyö, mahdollisuus etätööhön, vuorotteluvapaaseen ja osaaikaeläkkeeseen.

Perhehoito

Perhehoito on henkilön ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Vanhustenhoidossa kiinnostus siihen on lisääntynyt etenkin, koska se soveltuu hyvin muistisairaiden ihmisten hoitoon ja on laitoshoidoa taloudellisempi ja inhimillisempi hoitomuoto. Perhehoitoon on määriteltävä ammatillinen pätevyys, jotta voidaan taata laadukas hoito. Perhehoidon kustannuksia on seurattava.

Ympärivuorokautinen hoito ja palveluasuminen

Ikääntymisen myötä avun tarve voi kasvaa niin, että omassa kodissa asuminen ei hyvänkään kotipalvelun turvin ole mahdollista tai tavoiteltavaa. Tällöin hoivan ja avun turvaavaa asumista tulee olla järjestetty tarvetta vastaavasti. Tavoitteen toteutuminen edellyttää myös uusien hoivapaikkojen rakentamista. Tällöin on huomioitava myös ympäristössä asuvien ikäihmisten tarpeet kotona asumista tukeviin hoito- ja palvelutiloihin.

Ympärivuorokautisen hoidon ja palveluasumisen palvelut tulee turvata lainsäädännöllä.

Ammatillinen osaaminen

Pelkästään lainsäädännöllisillä keinoilla vanhustenhoidon tulevaisuutta ei voi turvata. Pätevän henkilökunnan saamiseksi on vanhustyön koulutuksen, erikoistumisopintojen ja työn sisällön houkuttelevuutta lisättävä.

Vanhustyössä ja hoivatehtävissä toimivilla tulee olla riittävä koulutus ja osaaminen. Gerontologista erityisosaamista on vahvistettava sekä sosiaali- että terveydenhuollossa. Myös työyhteisöjen hyvää johtamista, työn organisointia ja työhyvinvoinnista huolehtimista on kehitettävä.

Koulutusta on kehitettävä ja monipuolistettava siten että se tukee vanhuspalveluiden tämän päivän ja tulevaisuuden tarpeita. Hoitohenkilökunnan täydennyskoulutusvelvoitteen toteutumisesta ja ammatillisen erityisosaamisen vahvistamisesta tulee huolehtia aikaisempaa paremmin.

Lyhytkestoisella ammatillisella koulutuksella (esim. hoiva-avustaja) voidaan saada työntekijöitä hoiva-alan avustaviin tehtäviin. On kuitenkin tärkeää järjestää tällaiset koulutukset osana tutkintoon johtavaa koulutusta siten, että niitä voi halutessaan täydentää koko tutkintoon saakka.

Vapaaehtoistoiminnan tukeminen luo lisää mahdollisuuksia vanhusten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Järjestöt huolehtivat, että vapaaehtoistoimijat saavat asianmukaisen perehdytyksen toimintaan ikääntyvien apuna arjessa sekä kotona että laitoksissa. Siksi mahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön on lisättävä kaikenikäisille ja järjestöjen toimintaa on tuettava. Vapaaehtoisia ei pidä kuitenkaan laskea mukaan henkilöstömitoituksiin.

Hyvien käytäntöjen leviäminen vanhustenhoidossa on välttämätöntä. Hyvistä käytännöistä paras on se, joka merkitsee ikäihmisen ihmisarvon kunnioittamista hänen toimintaedellytyksistään riippumatta. Se merkitsee kunkin ainutlaatuisen elämäntilanteen, omien mieltymysten ja tottumusten ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Se merkitsee oman tahdon kuulemista ja palvelun perustumista vuorovaikutukseen, ei viranomaisten yksipuolisiin ratkaisuihin.

6 Palveluiden järjestäminen

Yhteisesti rahoitetut vanhuspalvelut eivät saa olla voitontavoittelun kohde. Jotta tämä toteutuisi, on julkisen palvelutuotannon oltava vanhustenpalveluiden perustana. Sitä voidaan täydentää järjestöjen tuottamilla sekä yksityisillä palveluilla. Kolmannen sektorin kansalaisten yhteistoimintaan perustuva palvelutuotanto on turvattava, ja varmistettava ettei kilpailulainsäädäntö vaikeuta tai estä sitä.

Kuntien tulisi palvelustrategioissaan määritellä, mikä on kuntien omaa tuotantoa ja miltä osin palvelut järjestetään toisin. Se helpottaisi kolmannen ja yksityisen sektorin mahdollisuutta ennakoida oman toimintansa järjestämistä. Toimivalla yhteisellä palvelujärjestelmällä takaamme sen, että hoito ja hoiva ovat jokaisen saatavilla.

Hankkeita, joissa julkisen sektorin työntekijöitä siirretään yrittäjiksi tekemään entistä työtä yrittäjävastuulla, emme hyväksy. Yrittäjyyden lisäämiselle sosiaali- ja terveydenhuollossa tulee olla aina hyvät perusteet, eikä säästön aikaansaaminen ole sellainen jos hyvinvointi samalla heikkenee.

Kun palveluasuntoja ja hoivakoteja rakennetaan yhteiskunnan tuella, on rakennusten omistus ja hallinta syytä varmistaa kunnille tai niiden yhteistoimintaorganisaatioille. Näin asunnot pysyvät tarkoitettussa käytössä. Kokonaisten palvelulaitosten kilpailuttamisen sijasta mahdollinen hankinta yksityissektorilta on parempi rajata vain itse palvelutoimintoihin.

Kilpailutuksen pelisääntöjen osaamiseen on kunnissa satsattava. Kuntien tietoisuutta kilpailutuksen vaihtoehtoista, kuten suorahankinnasta, on lisättävä. Vanhuspalvelujen kilpailutuksen ja ostopäätösten tulee olla avoimia siten, että niitä voidaan vertailla sekä laadun, henkilöstömitoitusten että kustannusten suhteen. Näin ikääntyvä sekä omaiset pystyvät vertailemaan hoitopaikkojen ja palvelujen paremmuutta suhteessa omiin tarpeisiin ja maksumuutokseen. Tietojen tulisi olla kaikkien nähtävillä myös verkossa.

Palvelujen tulisi painottua nykyistä huomattavasti enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja toisaalta tehokkaaseen kuntoutukseen, jotta vältytään raskailta ja pitkittyviltä hoidoilta. Näin saavutetaan samanaikaisesti säästöä ja lisätään hyvinvointia. Se edellyttää muutoksia niin koulutukseen kuin asenteisiin. Se edellyttää riittävien valtionosuuksien ohjaamista ennaltaehkäisevään työhön ja peruspalveluiden vahvistamiseen.

7 Toimeentulo

Ikääntyvän ihmisen toimeentulon tulee olla tasolla, joka tukee osallisuutta, omatoimisuutta ja hyvää elämää. Eläkkeiden ja muiden etuuksien tasoa ja niiden kehitystä suhteessa asiakasmaksuihin, hinta- ja palkkatasoon on jatkuvasti seurattava. Kokonaisuutena on turvattava jokaiselle kohtuullinen elämisen taso.

Pienituloisten eläkeläisten kannalta tärkeitä ovat myös palvelujen hyvä saatavuus ja laatu sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kohtuullisuus. Etenkin yhteisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen niin, että ne ovat jokaisen saatavilla tuloista riippumatta, on välttämätöntä.

Eläketurvan kehittäminen

On tärkeää tehdä parannuksia kansaneläkkeen ja pienimpien työeläkkeiden varassa pitkäaikaisesti elävien toimeentuloon esim. kansaneläkkeen tasokorotuksilla ja/tai kunnallisverotuksen eläketulovähennystä korottamalla. Takuueläke (voimaan 3/2011) on sinänsä kannatettava, mutta se ei paranna satojen tuhansien pienituloisten asemaa joiden eläke on suurempi kuin 685 euroa.

Työeläkkeiden ostovoiman turvaamiseksi eläkejärjestelmää on kehitettävä. Tarpeelliset selvitykset ja muutokset tulee tehdä työmarkkinajärjestöjen ja valtiovallan kolmikantaneuvotteluin. Eläkeläisjärjestöjä on tässä prosessissa kuultava.

Eläkkeensaajien asumistuki

Pientä kansan- ja työeläkettä saavien toimeentulon parantamiseksi tulee eläkkeensaajien asumistukea korottaa. Erityisesti tuen tarpeessa ovat yksinasuvat eläkeläiset, jotka asuvat vuokra-asunnoissa kaupungeissa. Asumiskustannukset ylittävät usein hyväksyttävien kustannusten enimmäismäärän myös palveluasunnoissa asuilla.

Eläkkeensaajien asumistuen määrää tulee korottaa 85 prosentista 95 prosenttiin hyväksytyistä asumismenoista, joista on vähennetty omavastuuosuus. Huomioitavien asumismenojen enimmäismäärät ovat jääneet selkeästi jälkeen vuokrien korotuksista. Enimmäismääriä tulee korottaa vuosittaisen tarkistuksen lisäksi 10 prosenttia. Kohtuullisen turvan varmistamiseksi hyväksyttävistä enimmäismääristä on säädettävä lain tasolla.

Voimaan tuleva takuueläke vähentää tuhansien eläkkeensaajien asumistukea. Eläkkeensaajan asumistuki tulee sovittaa takuueläkkeeseen, jotta jokaisella takuueläkkeen saajalla on muiden edellytysten täytyessä oikeus myös täyteen eläkkeensaajan asumistukeen.

Maksupolitiikka

Ikääntyvien ihmisten ja perheiden palvelutarpeet ja maksukyky vaihtelevat paljon. On tärkeää, että maksupolitiikka on oikeudenmukaista ja ihminen tietää mistä hän maksaa. Kustannustaakan kokonaisuuden tulee olla aina kohtuullinen suhteessa maksukykyyn, eivätkä maksut saa estää terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kannalta olennaisten palveluiden käyttöä tai johtaa varattomuuteen.

Asiakasmaksuista on tehtävä kokonaisselvitys, jonka pohjalta toteutetaan nykyistä oikeudenmukaisempi, maksukykyyn huomioiva maksujärjestelmä. Sen puitteissa on toteutettava sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksukaton ja lääkemaksukaton yhdistäminen ja ma-

daltaminen. Tätä kautta on mahdollista keventää maksutaakkaa etenkin niiltä pienituloisilta ihmisiltä, joilla on runsaasti terveydenhuollon maksuja ja lääkekuluja.

Kunnallisen asiakasmaksukaton välikatot on säilytettävä. Jatkossa maksukattoa tulee kehittää asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta arvioimalla mm. perushammashoito ja sosiaalihoitolain mukaiset palvelut. Lisäksi tulee helpottaa maksukaton täyttymisen seuraamista.

Palveluasumisen palvelumaksut on yhtenäistettävä ja säädeltävä laissa. Palveluasumisyksiköiden on ilmoitettava hinnoittelustaan selkeästi ja avoimesti myös ns. palvelupakettien osalta. Emme hyväksy laitoshoidon palvelujen vyöryttämistä perusmaksujen ulkopuolelle. Myös kotihoitopalveluiden hinnoittelu on selkeytettävä.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa käyttöön otetun palvelusetelin arvo on sidottava kunnalliseen asiakasmaksujärjestelmään, jotta asiakkaiden maksurasitus ei kasva eikä ole riippuvainen asuinkunnasta.

Jokaisella tulee olla mahdollisuus käyttää rahaa myös muuhun kuin perushoitoon riippumatta hänen asumismuodostaan. Vähimmäiskäyttövaran määrittelyssä tulee huomioida hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet: ihmisen itsemääräämisoikeus ja jokaisen ihmisen oikeus mielekkääseen ja hyvään elämään.

Omaishoidon tuki

Omaishoidon palkkio on korvaus omaishoitajan työstä. Palkkiosta tulee periä ainoastaan pakolliset sosiaaliturvamaksut, jolloin ennakonpidätys olisi korkeintaan 10 %. Omaishoidon tuen maksatus tulee yhdenvertaisuussyistä siirtää yhtenäisten kriteerien pohjalta Kelan hoidettavaksi.

Työttömyysturvainsäädäntöä ja sen tulkintaa on selvitettävä omaishoitajien työttömyysturvan osalta.

8 Keskeiset tavoitteet

OSALLISUUS

- Ikääntyvälle on taattava osallisuus tasa-arvoisena toimijana, päättäjänä ja yhteiskunnan voimavarana. Häntä on kuultava kansalaisena, asukkaana, vaikuttajana, asiakkaana, kuluttajana ja palautteen antajana. Häntä ja hänen omaisiaan on kuultava myös vanhustenhoidon ja -hoivan suunnittelussa ja toteutuksessa.
- Kunnassa toimivasta vanhusneuvostosta tulee säätää lailla. Sillä on oltava oikeus saada tietoja ikäihmisiä koskevista valmisteilla olevista asioista ja oikeus antaa niistä lausuntoja sekä muuten puuttua ikäihmisiä koskeviin kysymyksiin.
- Vapaaehtoistoiminnan edellytyksiä on vankistettava. Ikääntyvien ihmisten omia järjestöjä ja vanhustyötä tekevien järjestöjen toimintaa on tuettava.
- Yhdistyksille ja vapaamuotoiselle ryhmätoiminnalle on tarjottava helposti saavutettavia kokoontumistiloja. Kuntien pitää tarjota ikääntyvien yhdistys- ja harrastustoiminnalle myös maksuttomia tiloja.

- Yhteisesti rahoitetut vanhushpalvelut eivät saa olla voitontavoittelun kohde. Ne on järjestettävä pääasiassa julkisena tuotantona ja niitä voidaan täydentää kolmannen sektorin palvelutuotannolla sekä yksityisillä palveluilla. Kuntien, järjestöjen ja pienten yritysten kilpailuosaamista on vahvistettava. Kolmannen sektorin toiminta on turvattava ja varmistettava, ettei kilpailulainsäädäntö estä sitä.

TERVEYDEN EDISTÄMINEN JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITÄMINEN

- Ikääntyvän terveyttä ja omatoimisuutta on ylläpidettävä ja parannettava ennaltaehkäisevällä ja kuntouttavalla otteella. Jotta tämä toteutuisi:
 - o on huomioitava esteettömyys ja turvallisuus kaavoituksessa, asuinympäristöjen ja liikenteen suunnittelussa sekä asuntorakentamisessa
 - o on arvioitava asumisolosuhteet ja asunnon korjaustarpeet hyvinvointia edistävien kotikäyntien yhteydessä
 - o on parannettava asuntojen korjausneuvontaa ja –lainoituksen ehtoja sekä hissirakentamisen edellytyksiä
 - o on taattava tarpeelliset apuvälineet ja edistettävä geroteknologian käyttöä
 - o on muutettava ajattelutapaa niin hallinnossa, koulutuksessa kuin käytännön työssäkin
 - o on ohjattava riittävät valtionosuudet ennaltaehkäisevään työhön ja peruspalveluiden vahvistamiseen
 - o on tuettava osallistumista liikunta- ja kulttuuriharrastuksiin
 - o on taattava mahdollisuus virkistykseen ja ulkoiluun asumismuodosta riippumatta
- Asumisen muotoja on monipuolistettava. Ikäihmisten yhteisöllisten ja vertaistuesta voimaa saavien uusien asumismuotojen kehittelyä on tuettava aktiivisesti.
- Vanhustenhoidon palvelu- ja hoitoketjut on saatava yhtenäisiksi. On päästävä eroon viimeisten elinvuosien muuttokierteestä ja tuotava tarpeiden mukainen hoiva ja hoito sinne, missä vanhus asuu.
- Ikäihmisen itsenäistä elämää, turvallisuutta ja osallisuutta tukevan käyttäjäystävällisen teknologian kehittämistä ja käyttöönottoa on edistettävä. Tässä apuna toimivat mm. alueellisesti perustettavat teknologiaalainamot. Teknologialla on myös helpotettava työtä hoito- ja palveluyhteisöissä. Haastamme teknologian kehittäjät suunnittelemaan arkisen elämän laitteita ikääntyvän ihmisen tarpeisiin.

TOIMIVAT YHTEISET PALVELUT

- Hyvinvointiyhteiskunnan on turvattava ikääntyvien ihmisten oikeuksien toteutuminen yhdenmukaisin kriteerein.
- Vanhusten palvelut ja oikeudet on turvattava lainsäädännössä. Laissa tulee säätää
 - o nykyiset laatusuosituksot ja eri palveluita koskevat säädökset
 - o monipuolinen palveluneuvonta ja -ohjaus sekä matalan kynnyksen resurssi- ja palvelukeskukset
 - o palvelutarpeen arviointi ja oikeus arvion mukaisiin palveluihin
 - o kotihoiton palveluiden laatua (ja hintaa) koskevat säädökset
 - o palveluasumisen laatua (ja hintaa) koskevat säädökset
 - o oikeus kohtuullisiin asiakasmaksuihin

- Omaishoidosta säädettyä lakia on vahvistettava, jotta se takaa yhtenäiset kriteerit ja selkeän oikeusturvan. Omaishoitoon on turvattava riittävät ja monipuoliset tukipalvelut sekä hoitajille terveydenhuollon palvelut. Työlainsäädännössä on huomioitava omaishoidosta johtuvat järjestelyt.

VANHUSTYÖN AMMATTILAISET

- Vanhustenhoito- ja hoivatehtävissä toimivilla tulee olla riittävä koulutus ja pätevyys. Vanhustenpalveluissa tarvitaan lisäksi ammattitaitoista ja osaavaa johtamista ja työn organisointia. Gerontologista osaamista tarvitaan alalle lisää.
- Koulutusta on kehitettävä ja monipuolistettava siten että se tukee vanhuspalveluiden tämän päivän ja tulevaisuuden tarpeita. Täydennyskoulutusvelvoitteen toteutuminen ja ammatillisen erityisosaamisen vahvistaminen on taattava.
- Lyhytkestoinen ammatillinen koulutus avustaviin tehtäviin on järjestettävä osana tutkimukseen johtavaa koulutusta.
- Vapaaehtoistyön mahdollisuuksia on lisättävä kaikenikäisille mm. järjestöjen toimintaa tukemalla. Vapaaehtoisia ei pidä kuitenkaan laskea mukaan henkilöstömitoituksiin.

TOIMEENTULON TURVAAMINEN

- Kansaneläkkeen ja pienimpien työeläkkeiden varassa pitkäaikaisesti elävien toimeentuloa tulee parantaa kansaneläkkeen tasokorotuksilla ja kunnallisverotuksen eläketulovähennystä korottamalla.
- Työeläkkeiden ostovoiman turvaamiseksi on selvitettävä mahdollisuudet kehittää indeksijärjestelmää.
- Eläkkeensaajien asumistukea tulee korottaa nostamalla tuen osuutta ja korottamalla huomioitavien asumismenojen enimmäismääriä
- Eläkkeensaajan asumistuki tulee sovittaa takuueläkkeeseen, jotta jokaisella takuueläkkeen saajalla on muiden edellytysten täyttyessä oikeus myös täyteen eläkkeensaajan asumistukeen.
- Asiaksmaksuista on tehtävä kokonaisselvitys, jonka pohjalta toteutetaan nykyistä oikeudenmukaisempi, maksukyvyyn huomioiva maksujärjestelmä. Tämän selvityksen yhteydessä toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksukaton ja lääkekaton yhdistäminen ja madaltaminen. Maksut eivät saa estää terveyden ja hyvinvoinnin kannalta olennaisten palveluiden käyttöä tai johtaa varattomuuteen.
- Maksukattoa on kehitettävä asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta arvioimalla mm. perushammashoito ja sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut. Lisäksi tulee helpottaa maksukaton täyttymisen seuraamista.
- Sosiaali- ja terveydenhuollossa käyttöön otetun palvelusetelin arvo on sidottava kunnalliseen asiakasmaksujärjestelmään, jotta asiakkaiden maksurasitus ei kasva eikä ole riippuvainen asuinkunnasta.

Ohjelman valmistelu:

Ohjelman valmistelleen työryhmän puheenjohtajana on toiminut kansanedustaja Anneli Kiljunen ja sihteerinä Outi Vilen.

Ryhmän työhön ovat osallistuneet mm. Jarkko Eskola, Hilikka Häkkinen, Aulikki Kananoja, Marja-Liisa Kunnas, Timo Lehtinen, Olli Lehtonen, Assi Liikanen ja Mari Niemi-Saari.

Lisäksi ohjelmavalmisteluun tueksi on järjestetty vanhuspoliittinen seminaari, joka pidettiin Helsingissä 14.9.2010. Ohjelmatyöhön on myös kerätty kansalaisnäkemyksiä SDP:n Vanhus-tenhoito kuntoon -kampanjan verkkosivuilla.